



UVODNIK

SLOVENSKI NAROD OB 150-LETNICI ZAČETKA IZHAJANJA

Uvod

V letu 2018 mineva 150 let od začetka izhajanja liberalnega časopisa *Slovenski narod*, ki je bil prvi dnevnik v slovenskem jeziku in začetnik jezikovne specializacije, ki je razvila slovenski novinarski stil. Časopis je prvič izšel 2. aprila 1868, zadnjič pa 30. aprila 1945, vendar je od novembra 1943 zaradi okupacije izhajal le kot tedenska priloga časnika *Jutro* in ne kot samostojna publikacija. V nekaterih virih se za konec izhajanja zato označuje kar leto 1943. Časopis je vzpostavilo štajersko meščanstvo, ki se je politično gibalo v taboru mladoslovencev. *Slovenski narod* so sprva izdajali v Mariboru trikrat tedensko, od 18. julija 1871 v lastni tiskarni, poimenovani *Narodna tiskarna*. Leto kasneje se je uredništvo preselilo v Ljubljano, kjer je časnik prvič izšel 6. oktobra 1872, z začetkom naslednjega leta pa je postal dnevnik (Vatovec, 1968). *Slovenski narod* je izhajal tričetrto stoletja in se tako časovno razteza prek zelo raznolikih obdobj, v katerih je bilo njegovo izhajanje nemalokrat pogojeno s politično cenzuro ali/in neposredno podporo političnih skupin. Večji del izhajanja je bil namreč politično in tudi strankarsko opredeljen časopis, kar je bilo za periodiko v večini devetnajstega stoletja tudi v mednarodnem okolju prej pravilo kot izjema.

806

Liberalci in konservativci: vzpostavljanje slovenske politične javnosti

Skupaj s katoliškim časopisom *Slovenecem* (1873–1945) je *Slovenski narod* v desetletjih svojega izhajanja odločilno zaznamoval zgodnjo medijsko krajino na Slovenskem in bil pomemben element v vzpostavljanju slovenske politične javnosti v okvirih avstro-ogrske monarhije (Amon, 2008). Obdobje izhajanja v Avstriji je zaznamovala bipolarizacija javnosti na katoliški in liberalni del, ki je sledila političnim delitvam med slovenskimi političnimi skupinami in jih prenesla tudi v medije, ker so bili časniki in časopisi predvsem glasila političnih strank, gibanj in društev. V tem kontekstu je bil *Slovenski narod* najpomembnejši časopis mladoslovenskega gibanja (Amon, 2008: 14–20).

Slika 1: ZGORNJI DEL NASLOVNICE ČASOPISA IZ LETA 1873 (21. OKTOBER), KI GOVORI O »NAŠIH KANDIDATIH«. EKSPPLICITNA POLITIČNA AGITACIJA PRED VOLITVAMI JE BILA BOLJ KOT NE PRAVILO IN PODOBNE OBJAVE SO SE PRED VOLITVAMI NA NASLOVNICAH PONOVILE VEČKRAT



Vir: Digitalna knjižnica Slovenije, dostopno prek <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-L0R7UEZA/283816d1-adbf-439d-88f8-4c709834e6df/PDF>, 30. 11. 2018.

Časopis je oral ledino na številnih področjih, med drugim v profesionalizaciji poklica, saj zgodovino pisje prvega urednika Antona Tomšiča pogosto opredeljuje za prvega profesionalnega slovenskega časnikarja. V prispevku tematskega sklopa na to opozarja Damir Globočnik, ki se je v svojem članku osredotočil na prve urednike *Slovenskega naroda*. Poleg Tomšiča, za kate-rega so nemško govoreči nasprotniki imeli na voljo zbadljive vzdevke, med drugim slovenski Kristus, Globočnik analizira še uredniško delo Josipa Jurčiča in Ivana Železnikarja. V prispevku izpostavlja njihove osebne značilnosti in pristope k urednikovanju, poudarja pa tudi radikalnejši pristop Frana Levstika, ki je imel v zgodnjem obdobju izhajanja velik vpliv na časopis in mu je povzročil nemalo tegob. Posebej težavne so bile tiskovne pravde, s katerimi se je bil primoran soočiti Tomšič in jih izpostavlja tudi Globočnik. S podobnimi cenzurnimi ovirami pri izdajanju publikacij so se ubadali uredniki številnih časopisov v Avstriji, pogoste so bile konfiskacije in črtanje celotnih člankov (Cvirn, 2010). Da kljub rudimentarni profesionalizaciji pri časnikarstvu v tem obdobju ni šlo za posebej ugleden poklic, priča dejstvo, da sta Tomšič in Jurčič, ko je *Slovenski narod* izhajal še v Mariboru, pogosto spala kar v zadnjem delu majhne prodajalnice, ki je služila kot uredništvo časopisa.

Slika 2: PRIMER PRVE STRANI SLOVENSKEGA NARODA IZ LETA 1873 (12. FEBRUAR) Z ZAPISOM KONFISCIRANO ČEZ CELOTEN PRVI STOLPEC



808

Vir: Digitalna knjižnica Slovenije, dostopno prek <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-TJVEE13W/a129974f-598a-44a7-9dd3-3318a18444b1/PDF>, 30. 11. 2018.

Časopise v slovenskem jeziku je poleg vpetosti v politične boje v tem obdobju družilo zagovarjanje nacionalnih pravic in krepitev nacionalne identitete. Kot v svojem članku izpostavlja Jernej Amon Prodnik, so bili časopisi v dolgem devetnajstem stoletju pomembno orodje in orožje pri vzpostavljanju nacionalizmov. Gre za težnjo, ki je presegla lokalne okvire, saj je obstajala tudi drugod in jo je veliki meri mogoče posplošiti na druge politične prostore, kjer se je v tem obdobju vzpostavljala nacionalna ideja. Pri tem so časopisi lahko odigrali dvojno vlogo, saj so k vzpostavljanju nacionalizmov prispevali posredno, prek procesa neotipljivega zamišljanja

nacionalnih skupnosti, ali neposredno, z vsebinsko promocijo in agitacijo. Prispevek se ne izogne niti protislovnosti nacionalnih gibanj, saj zgodnja promocija slovenske nacionalne identitete ni bila nujno v konfliktu z nadaljnjim soobstojem slovensko govoreče populacije v okvirih Avstrije.

Na kompleksno dojetanje in vzpostavljanje skupnostne identitete v tem obdobju je osredotočen tudi članek Marka Zajca, v katerem poudarja soobstoj slovenskega nacionalizma s slovanstvom in jugoslovanstvom. Zajc izpostavlja dolgotrajno konstrukcijo (jugo)slovanstva kot dela slovenskega nacionalnega diskurza, pri čemer je sam analiziral, na kakšne načine se je ta kategorija pojavljala v *Slovenskem narodu* med letoma 1868 in 1890. Pomenila je lahko različne oznake, podobno kot velja za vlogo, ki jo je v tem pojmovnem okviru odigrala kategorija Slovenci. Kot piše Zajc, je sintagma »mi Jugoslovani« omogočala kolektivno samoidentifikacijo v širšem prostoru, identitete pa so se lahko gradile v koncentričnih krogih, »najprej Slovenci, potem Jugoslovani, potem Slovani«, pri čemer tudi te kategorije niso bile povsem statične. Poleg samooznačevalne je Zajc skozi analizo prepoznal tudi druge oblike, v katerih se je pojavljalo jugoslovanstvo, na primer v povezavi s Slovenci kot stražo jugoslovanstva ali Slovencev kot mostu, kjer naj bi imel vlogo posredovalca kulture med južne Slované.

Raziskovanje publicistike 19. stoletja

Kljub izjemnemu pomenu na številnih področjih je bila končna usoda obeh osrednjih časopisov tega obdobja, *Slovenca* in *Slovenskega naroda*, manj bleščeča. V drugi svetovni vojni sta podobno kot preostali meščanski tisk odkrito kolaborirala z okupatorjem, poveljna revolucionarna oblast pa je v prevzemu sredstev obveščanja ta tisk ukinila. Ne glede na to ni dvoma, da ima *Slovenski narod* posebno mesto v slovenski novinarski in medijski zgodovini, zato je še toliko bolj presenetljivo, da mu je znanstveno raziskovanje posvetilo relativno malo pozornosti. To ne velja nujno za nekatere druge pomembne časnikarske projekte. O že omenjenem *Slovencu* je leta 2013 Muzej novejšje zgodovine ob 140-letnici začetka izhajanja izdal zbornik, ki ga je uredila Mateja Tominšek Perovšek (2013). O prvem ženskem časopisu *Slovenka* je v lanskem letu zbornik uredila Marta Verginella (2017), v njem pa so med drugim predstavljene urednice in sodelavke časopisa. O nemškem časopisju na Slovenskem je leta 2001 izdala pregledni učbenik Tanja Žigon (2001), ki je v monografiji, izdani leta 2004, analizirala tudi časnik v nemškem jeziku *Triglav* (Žigon, 2004; knjiga je nastala na podlagi magistrskega dela). Goriško *Sočo* je že leta 1971 podrobno obravnaval Fran Vatovec (1971), pred nekaj leti je svojo monografijo dobila tudi satirična publikacija Frana Levstika *Pavliha*, ki jo je spisal Globočnik (2010), avtor prvega članka v tem tematskem sklopu.

Slovenski narod je po drugi strani prisoten predvsem v preglednih člankih in publikacijah o zgodovini časopisja na Slovenskem (npr. Vatovec, 1967; Merljak Zdovc, 2007; Amon, 2008). Pomembno vlogo ima tudi v monografijah, ki proučujejo vpliv prvih časopisov v slovenskem jeziku pri razvoju slovenskega novinarskega stila (Kalin Golob, 2003), ali v diskurzivnih analizah, ki so se osredotočile na zgodnje obdobje časopisov na Slovenskem (npr. monografija *Naši in vaši* avtorjev Marka Zajca in Janeza Polajnarja, izdana leta 2012). Vendar se mu je le redko posvečalo usmerjeno in celovito pozornost. Izjema je knjižica *Ob stoletnici ustanovitve »Slovenskega naroda« 1868–1968*, ki jo je s Franom Vatovcem uredil Bogo Teplý ter vsebuje Vatovčevo poglavje o tem časopisu. Že glede na naslov je očitno, da gre za publikacijo, ki je danes stara pet desetletij.

Pomembna okrogla obletnica začetka izhajanja je ponudila priložnost, da s tematskim sklopom vsaj malce zapolnimo ta raziskovalni primanjkljaj. Osnovne poteze časopisa je dovolj podrobno popisal že Vatovec (1967; 1968), v svojem prispevku v tej številki pa jih omenja tudi Globočnik, zato je bilo smiselno, da so avtorice in avtorji člankov v tem tematskem sklopu svoje raziskovanje usmerili na tematike, ki so bile preučevane redkeje. Zaradi izjemne pestrosti obdobj, v katerih je izhajal časopis, je bilo obenem nemogoče, da bi analize zaobjele vsa obdobja izhajanja. Ta pestrost se kaže tudi na področju razvoja medijev; če so v začetku izhajanja *Slovenskega naroda* v javnem prostoru prevladovali časopisi, se na prelomu stoletja pričnejo uveljavljati tudi električni mediji. Nanje se je skozi pojmovni okvir teorije mediatizacije osredotočila Maruša Pušnik, ki v prispevku razkriva, kako je *Slovenski narod* diskurzivno tematiziral te globoke spremembe. Posebej podrobno je preučila prihod gibljivih slik, torej kina, ki je bil zgodnji znanilec prihoda elektronskih medijev. Za razliko od prvih treh prispevkov tematskega sklopa, ki se omejujejo na prva desetletja izhajanja časnika, je zaradi same tematike Maruša Pušnik empirično analizo omejila na kasnejše obdobje, in sicer konec 19. in začetek 20. stoletja. Prispevek preučuje tudi širši kontekst drugih medijskih revolucij, ki so spremenile podobo družbe.

***Slovenski narod* ter razvoj slovenskega jezika in novinarskega stila**

Druga polovica 19. stoletja je pomembna etapa v razvoju funkcijske in družbene razslojenosti slovenskega knjižnega jezika, na kar so vplivali zgodovinski, družbeni, tehnološki in kulturni dejavniki dobe. Skupaj z razvojem ved in strok, predvsem zaradi tehnološkega razvoja in novih spoznanj, je uvajanje slovenščine kot učnega jezika in s tem povezane potrebe po slovenskih učbenikih s slovenskim izrazjem spodbudilo intenziven razvoj strokovne in znanstvene slovenščine. Oboje je povzročilo pomembna poimenovalna vprašanja oziroma jezikovna vprašanja slovenskih terminologij.

S taborskim gibanjem, slovenščino na gledališkem odru, javnimi nastopi slovenskih poslancev in njihovim komentiranjem so se pojavljala tudi vprašanja slovenske izreke. Pri tem je pri oblikovanju mnenja in norme pomagal tudi *Slovenski narod*, ki je v različnih rubrikah od začetkov izhajanja objavljala različne prispevke in polemične odzive. Predvsem po letu 1890 so se namreč tudi v *Slovenskem narodu* pojavljale poljudne razprave s številnih področij – pod črto, kjer je bil na prvi in drugi, pa tudi tretji strani natisnjen podlistek (*listek*). To vrsto besedil je najprej uvedlo francosko časopisje (1800), da je v »*sloustvenih sestavkih*« (Jesenko, 1884: 261) med vrsticami lahko kritiziralo aktualne politične razmere, ker zaradi stroge cenzure to v drugih (novinarskih) besedilih ni bilo mogoče. Kmalu so podlistke začeli objavljati tudi angleški časopisi, kasneje še nemški in najbrž po njihovem zgledu tudi slovenski. Podlistki v prvem slovenskem dnevniku so bili bodisi literarni (izvirne in prevedene povesti ter romani v nadaljevanjih) ali poljudnoznanstveni (razprave o različnih krajih, tehničnih odkritjih, živalih, jezikovnih posebnostih, biografije znanih osebnosti, popisi drugih narodov in njihovih običajev ...).

Razprave in polemike o slovenski knjižni izreki v prispevku tematskega sklopa analizira Helena Dobrovoljc in odstira zanimivo prizadevanje po vzpostavitvi izbrane jezikovne izreke kot sredstva družbenega ločevanja. Avtorica meni, da je v polemikah o ustreznosti kultivirane izreke na Slovenskem časopis *Slovenski narod* imel vlogo posredovalca poročil o dogajanju, hkrati pa je dajal možnost individualizacije vsebin, kar odkriva iz pisem bralcev v rubriki *Besedo imajo naši čitatelji*, ki se kot nova rubrika pojavi leta 1929.

Čustvenost in subjektiviziranost, prepirljivost in vnašanje mnenja so namreč ob začetkih dnevnika stalne sestavine besedil, ki v želji po spodbujanju ogorčenja nad »nepravilnimi odločitvami« politike, napadov drugih narodov na slovenstvo ali ostrega političnega nasprotovanja vztrajajo kot del osebnega presojanja, zapisanega v vseh žanrih *Slovenskega naroda*, saj se ločevalna norma v celoti vzpostavlja šele v 20. stoletju. Posebna možnost komentiranja sicer informativne vsebine so tudi medstave, besedilo med pomišljajema, ki jih v sodobnosti raziskuje Korošec (1998, 280–299), zgodovinsko analizo na gradivu *Slovenskega naroda* pa prinaša prispevek Nataše Logar, ki obravnava medstavo širše, in sicer kot tehniko gradnje besedil. S popolnim izpisom iz 30 števil *Slovenskega naroda* iz let 1873, 1893, 1913 in 1933, je avtorica opravila skladijsko, pravopisno in vsebinsko analizo ter dokazala, da je medstava značilnost poročevalskih besedil že vse od začetkov te zvrsti na Slovenskem.

Jezikovna in stilna analiza besedil *Slovenskega naroda* v drugi polovici 19. stoletja je pokazala, da so se šele z dnevniškim izhajanjem oblikovala in/ali ustaljevala posebna jezikovna sredstva, ki jih še danes štejemo

za *poročevalske stileme*, torej posebnosti novinarskega stila (Kalin Golob, 2003). Z analizo obdobja 1868–1900 je bila dokazana povezava med dnevnim izhajanjem (objektivni stilotvorni dejavnik) in izoblikovanjem specializiranih sredstev, ki so stilotvorna. Kot najpomembnejša so analizirana naslednja (povzeto iz Kalin Golob, 2003):

(1) Informativna besedila so z dnevniškim izhajanjem postopoma oblikovana v pravi *vestiški pravzorec*, tj. najmanjšo poročevalsko enoto (*referem*, Korošec, 1998: 196 in nasl.) s časovno in prostorsko umestitvijo dogodka, ki je lahko že sama vest. Pogosteje sta se časovni in prostorski podatek v vest vključevala od 80. let 19. stol. dalje. Najprej se je minimalna vest izoblikovala prav v zvezi s poročanjem o nesrečah in kriminalnih dejanjih, ne le zato, ker je človeška radovednost očitno prav pri takih dogodkih največja in jo je treba pri poročanju o njih zadovoljiti s kar največ bistvenimi podatki, ampak ker je velika količina teh dogodkov (stilotvorni dejavnik) vplivala na oblikovanje *obrazca* tovrstnih vesti in ga oklestila vseh odvečnih podatkov.

(2) Vzporedno z razvijanjem vestiškega pravzorca in žanrskim osamosvajanjem poročevalnih besedil (to je besedil s prevladujočo informativno vlogo: vest, poročilo, naznanilo) so se razvijala tudi jezikovna sredstva, ki so nastajala pod vplivom drugega najpomembnejšega objektivnega stilotvornega dejavnika (prvi je časovna stiska) – enake, podobne, ponavljajoče se okoliščine, ki jo poročevalno besedilo vsak dan znova in znova ubeseduje. Tako se ustaljujejo npr. posebne besedne zveze, ki vestiški pravzorec širijo s t. i. *poročevalsko sklicevalnostjo*, to je podatki o viru informacij, postopoma pa se izoblikujejo tudi drugi avtomatizmi, ki so še danes tipični poročevalski stilemi (navezovanje na lastno poročanje, avtomatizirani izpusti informacij, če do njih ni bilo mogoče pravočasno priti, prikrivanje virov in njihovo anonimiziranje, avtomatizmi za nepotrjeno poročanje ...).

(3) Pritisk objektivnega stilotvornega dejavnika je ob *sklicevalnih avtomatizmih* zgodaj oblikoval in ustalil tudi druge besedne zveze in stavčne vzorce, ki so postajali sestavine vesti. Postopoma so iz vesti izginjale komentatorske prvine, kar je privedlo do večje razlike med poročevalnimi in presojevalnimi besedili, v prvih ne sme biti razvidna avtorjeva prisotnost, v drugih se kaže v izbiri aktualiziranih (*stilno opaznih*) jezikovnih sredstev.

(4) Pogosto poročanje o dogodkih, katerih »*enkratna individualnost*« je le v tem, da se spreminjajo njihovi vršilci ali posamezne okoliščine, je oblikovalo obrazce *vesti*, v njihovo ogrodje so se vstavljali ustrezni podatki, ki so njihova leksikalna izpolnitev. Dogodki, kot so smrt, samomor, požari in druge nesreče, so zelo pogosti, prav v pogostnosti pa lahko vidimo objektivni vpliv na oblikovanje obrazcev, ki so bili različni, odvisni od vsebine, ubesedene v vesteh, od konvencije takratnega časa, ki je za zanimive ali pomembne prvine v vesti štela podatke, odvisne od takratnega družbenega, političnega in kulturnega položaja ter razvoja, in s katerimi je z vključevanjem

v vest izpolnjevala naslovnikova pričakovanja, da bo v določeni vrsti vesti dobil določene podatke. Če teh podatkov ni bilo, ker iz objektivnih vzrokov niso bili dostopni ali znani, je moral poročevalec na to izrecno opozoriti, za kar se je izoblikovalo nekaj avtomatizmov, ki so stali na mestu manjkajočega podatka in so opozarjali na to, da informacija ni popolna, vendar ne zaradi poročevalca. Z današnjega stališča so ti obrazci še vedno pomanjkljivi, ker velikokrat ne vsebujejo časovne in prostorske umestitve dogodka, ampak bodisi le eno izmed obeh, seveda pomembnejšo glede na vsebino vesti, bodisi nobene, tako da je do konca stoletja obstajala vrsta »vesti«, ki so časovno-prostorski vhod zaznamovale le s krajem in datumom pred besedilom, v njem pa te umestitve ni bilo. Vzrok za to je običaj, ki ga najdemo tudi v nemškem časopisju tistega časa, tj. vključevanje telegramov v dnevnik, ne kot prilagojenih poročevalnih besedil, ampak kot izvernih telegramov. To je povezano z dejstvom, da so telegramom (kasneje telefonu, a šele po koncu 19. stol.) pripisovali velik pomen in da je njihovo vključevanje povečalo imenitnost in konkurenčnost časopisa. Sama iznajdba telegrafa in vključevanje telegramov v poročevalstvo je na eni strani odločilno vplivalo na stil poročevalnih besedil (kratkost, izpusti, odvečni in sami po sebi razumljivi podatki se niso vključevali v besedila), po drugi strani pa je šele njihovo prilagajanje, »razvezovanje« v poročevalna besedila oblikovalo in utrdilo žanrsko samostojnost vesti.

(5) Vključevanje dopisov zunanjih dopisnikov v poročevalstvo je pomembno tako zaradi širitve stalnih besedilnih vrst in posledično oblikovanja žanrskih posebnosti in značilnosti kot tudi zaradi razmejitve med poročevalnimi in presojevalnimi besedili, ki so vsaka po svoje izbirala lastna jezikovna sredstva v skladu z informativno ali presojevalno vlogo. Razvoj dopisniške rubrike v *Slovenskem narodu* kaže vse do sredine 90. let tri prevladujoče tipe dopisov, v katerih lahko opazujemo razvijanje stilnih posebnosti informativnih poročevalnih in interpretativnih presojevalnih vrst novinarskih besedil.

(6) V sodobnem pisnem poročevalstvu so **naslovi** že na prvi pogled najopaznejša sestavina časopisa, hkrati pa so s svojo strukturo, besedjem in stilnimi značilnostmi eden osrednjih stilotvornih pojavov poročevalskega stila in so zato deležni velike raziskovalne pozornosti. Slovenski dnevnik v 19. stoletju so v skladu s takratnimi tehnološkimi možnostmi in številom informacij kazali izrazito težnjo po ustaljevanju rubrik, njihovem grafičnem razločevanju in znotraj rubrik oblikovali nestavčna, redkeje stavčna sporočila, ki so napovedovala in se vsebinsko nanašala na posamezna besedila. Tega ne kaže le grafična poudarjenost teh jezikovnih znakov, ampak predvsem njihove strukturne značilnosti. Prevladujejo naslovi, ki so glede na vrste stavkov neglagolski enodelni stavki, med temi so najpogostejši samostalniški. V slovenskem dnevnem tisku se je hkrati z razvijanjem posameznih

poročevalskih besedil razvijala tudi težnja, ki je povezana z drugačnim, novim branjem nove vrste besedil, tj. grafično ločeno od besedila izpostaviti najpomembnejše podatke. Ta težnja je razvojno tej grafično izpostavljeni enoti, danes *velikemu naslovu*, dodajala nove podatke, ki so se oblikovali v naslovje (besedilna enota, ki jo sestavlja vsaj dve od naslednjih sestavin: nadnaslov, veliki naslov, podnaslov in sinopsis; Korošec, 1998: 50). Zаметki te širitve se kažejo že v 19. stoletju, ko se je pri daljših besedilih rubrike *Dopisi* pojavil *večdelni podnaslovni sklop*, njegove enote pred vstopom v besedilo naslavljajo posamezne vsebinsko zaključene dele besedila. Popolnoma se je naslovje razvilo šele v 20. letih, kot kažeta raziskavi jezika in stila v *Slovenskem narodu* po letu 1900 (Korošec, 2009; Luznar, 2016), ko se je množilo število informacij in strani slovenskega dnevnika.

(7) Raziskava zgodovine naslovja (Luznar, 2016) je pokazala zanimivosti pri razporejenosti **funkcij** naslovov: seveda – tako kot v sodobnosti – prevladuje poimenovalno-informativna funkcija, a v *Slovenskem narodu* so v prvih štirih desetletjih novinarji pogosto tvorili naslove, ki so informativno-stališčni, saj se je boj med klerikalci in liberalci kazal tudi v naslovih, ki so izražali jasne sodbe piscev o ubesedenem stanju ali dogodku. Tako se je informativno-stališčna funkcija pojavila v skoraj vsakem četrtem naslovu (Luznar, 2016: 88). Med vojnama se pogostost tovrstnih naslovov zmanjša, poveča pa se pod različnimi okupatorji, kjer so jasna stališča piscev vidna že v naslovju.

Razvoj žanrov in jezikovne strategije, ki jih je postavil *Slovenski narod* kot prvi slovenski dnevnik zaradi časovne stiske dnevnega obveščanja in tako povzročil jezikovno specializacijo, je 20. stoletje utrdilo in nadaljevalo predvsem pri izoblikovanju **presojevalnih žanrov**, ki so bili v 19. stoletju precej pod vplivom širšega leposlovja in publicistike. Jasna razlika med poročevalnimi in presojevalnimi besedili se pojavi v 20. stoletju. Kot ugotavlja Anja Korošec (2009: 94, 95):

Določitev prelomnice, ko se poročilo loči od komentarja, je zapletena, ker je težko prepoznati tipske strukture, saj se žanri še vedno večkrat mešajo in prepletajo. Razlik med informacijo in interpretacijo sicer ni težko določiti. Težje je ugotoviti, kdaj se eno loči od drugega. Dolgo časa se pojavljajo mešani žanri, nato se v posameznih prispevkih novica in komentar že uspešno ločita, a hkrati se z njima še vedno pojavljajo mešani žanri.

A kot je značilno za novinarstvo sploh, je največji vpliv povezan z zunanji dejavniki: obdobje 1. svet. vojne vpliva na ločevanje žanrov, saj se začnejo zaradi vojnih razmer in potreb pojavljati prava poročila brez subjektiviziranih mnenjskih opomb. »Z navajanjem virov poročil z bojišč

in agencijskimi poročili se oblikuje kriterij objektivnosti, ki začne ločevati komentarje od poročil.» (Korošec, 2009: 95)

Sklep

Do konca svojega izhajanja je *Slovenski narod* ustvaril dober temelj slovenskega novinarskega jezika in novinarske profesije, na katerem so gradili njegovi nadaljevalci, predvsem *Poročevalec* in *Delo*. V tem času je bil na različne načine vpet v politične in kulturne premike in konflikte na Slovenskem ter pomembno vplival na družbeni razvoj v tem prostoru. 150-letnica začetka izhajanja časopisa je zato ponudila idealno priložnost, da vnovič analiziramo večplastno vlogo tega časopisa, ki je bil kljub svojemu pomenu v preteklosti prevečkrat znanstveno prezrt.

Prispevki v tematskem sklopu so se s pomenom *Slovenskega naroda* analitično ukvarjali iz različnih perspektiv ter tako ponujajo kombinacijo kontekstualnih prikazov na eni strani in bolj usmerjenih analiz na drugi. Ker je osrednji predmet člankov časovno segal prek tako raznolikih in pogosto protislovnih obdobj, je bilo nemogoče pričakovati, da bo tematski sklop lahko obravnaval vse vidike *Slovenskega naroda*, ki bi bili vredni analize. Tematski sklop torej ni nastajal z namenom, da bo podal celovit in vseobsegajoč pregled, saj bi to vključevalo celovito analizo slovenske časopisne zgodovine, posledično pa tudi vseh političnih, kulturnih in ekonomskih dejavnikov, ki so nanjo vplivali. Članki naj bodo zato sprejeti kot košček v še zdaleč ne popolnem mozaiku preučevanj tega časopisa in časopisne zgodovine na Slovenskem nasploh ter spodbuda za nove analize v prihodnosti.

LITERATURA

- Amon, Smilja (2008): Vloga slovenskega časopisja v združevanju in ločevanju slovenske javnosti od 1797 do 1945. *Javnost* 15 (sup.): 9–24.
- Cvirn, Janez (2010): »Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila«. Avstrijsko tiskovno pravo in slovensko časopisje (1848–1914). V Mateja Režek (ur.), *Cenzurirano: zgodovina cenzure na Slovenskem od 19. stoletja do danes*, 13–44. Ljubljana: Nova revija.
- Globočnik, Damir (2010): *Pavliha 1870 – Levstikov satirični list*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Jesenko, Janez (1884): *Časnikarstvo in naši časniki*. Spisal Stat nominis umbra. V Ljubljani.
- Kalin Golob, Monika (2003): *H koreninam slovenskega poročevalskega stila*. Ljubljana: Jutro.
- Korošec, Anja (2009): *Razvoj poročevalskega stila in žanrov v Slovincu in Slovenskem narodu po letu 1900: diplomsko delo*. Ljubljana: FDV. Dostop prek <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Korosec-Anja.pdf>, 30. 11. 2018.
- Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Jutro.

- Luznar, Erik (2016): Jezikovno-stilni razvoj naslovja od prvega slovenskega časnika do danes: magistrsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska_dela_2/pdfs/mb22_luznar-erik.pdf, 30. 11. 2018.
- Merljak Zdovc, Sonja (2007): Preteklost je prolog: pregled zgodovine novinarstva na Slovenskem in po svetu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Tominšek Perovšek, Mateja (ur.) (2013): Slovenec: političen list za slovenski narod (1873–1945). Ljubljana: Muzej novejše zgodovine Slovenije.
- Vatovec, Fran (1967): Razvoj jugoslovanskega novinarstva I: Razvoj slovenskega novinarstva. Ljubljana: Visoka šola za politične vede.
- Vatovec, Fran (1968): Ob zibelki Slovenskega naroda pred 100 leti. V: Branko Avsenak (ur.), *Stoletnica »Slovenskega naroda«*, 3–32. Društvo novinarjev Slovenije: Maribor.
- Vatovec, Fran (1971): Časnikarski fenomen: goriška »Soča«. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- Verginella, Marta (ur.) (2017): Slovenka: prvi ženski časopis (1897–1902). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Zajc, Marko in Janez Polajnar (2012): Naši in vaši: Iz zgodovine slovenskega časopisnega diskurza v 19. in začetku 20. stoletja. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Žigon, Tanja (2001): Nemško časopisje na Slovenskem. Ljubljana: Študentska založba.
- Žigon, Tanja (2004): Nemški časnik za slovenske interese – Triglav (1865–1870). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.

Monika Kalin Golob in Jernej Amon Prodnik*
Gostujoča urednika

* Dr. Monika Kalin Golob, profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija;
Dr. Jernej Amon Prodnik, docent, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.